

Vladimir V. Mihajlović*Balkanološki institut SANU, Beograd*
v.mihajlovic@gmail.com

Relata refero. Percepcija antičke grčke prošlosti u savremenom srpskom obrazovanju*

Apstrakt: Od kraja XVIII veka, sa modernim obrazovanjem među Srbe stiže i zapadna recepcija antičke kulture. Ta slika klasične prošlosti bila je pod snažnim uticajem širih društvenih, i naročito političkih okolnosti toga vremena. Preuzimajući (uz organizacione i pedagoške osnove) zapadni narativ o klasičnoj Grčkoj, pioniri školstva, kao i osnivači akademskih disciplina u Srba nesvesno su preuzimali i njegovu ideološku potku. Nakon ove, nazovimo je "faze institucionalizacije", kroz obrazovni sistem dolazi do neprekidnog reprodukovanja ovog narativa. Posledica toga je da u savremenom srpskom obrazovanju susrećemo, gotovo savršeno očuvane, primere teorijskih koncepata XVIII i XIX stoleća.

Ključne reči: antička Grčka, obrazovanje, udžbenici, klasična arheologija, recepcija antike

Gotovo svakoga dana u prilici smo – bilo čitajući stručnu literaturu ili listajući dnevnu štampu, gledajući televizijski program ili opuštajući se u razgovoru sa prijateljima – da se susretnemo s nekim od oblika misli o antičkoj Grčkoj kao "kolevci evropske civilizacije". Prema davno stvorenom liku klasične grčke prošlosti i dalje se oblikuju popularni pogledi na niz društveno relevantnih pitanja, od književnosti i umetnosti, preko političkog uređenja do sporta (Goldhill 2005). Antička Grčka je viđena kao mesto rođenja evropskog duha i sustecište svake vrline. U takvoj situaciji praktično je nemoguće ne zapitati se, da li ima, odnosno koliki je udeo klasične prošlosti u formiranju savremenog srpskog identiteta?

Odgovor na ovo pitanje ponudila je Ksenija Maricki Gađanski, profesor na Odseku za istoriju Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, u uvodnom poglavlju zbornika radova sa međunarodnog naučnog skupa "Antika i savremeni svet"¹, naslovljenom "Temelji naše evropske kuće":

* Tekst nastaje kao rezultat rada na projektu *Dunav i Balkan: kulturno-istorijsko nasleđe* koji finansira Ministarstvo prosvete i nauke (broj 177006).

¹ Skup je održan novembra 2006. godine u Sremskim Karlovcima u organizaciji Društva za antičke studije Srbije.

"Za našu zemlju i kulturu nije potrebno dokazivati u kojoj je meri prožeta klasičnim elementima. To mi, naravno, nismo u dovoljnoj meri ni sistematski nikad ispitali, posebno što ne postoji neki naučni institut ili centar za antička istraživanja. Stoga naše Antičko društvo pokušava na redovnim godišnjim skupovima ubuduće da počne kolegijalnu saradnju svih zainteresovanih na interdisciplinarnoj obradi antičkih tema" (Марицки Гађански 2007, 5).

Iako prve dve rečenice iz ovog odlomka podgrevaju određene sumnje, ideja o tome da je potrebna interdisciplinarna obrada antičkih tema bila bi za svaku pohvalu. Bila, da već na sledećoj strani ne nailazimo na misli:

"Verujem da trenutno nije prilika da pokrećemo razgovor o nekim modernim sumnjama i rezervama u značaj antičke misli kao osnove 'evropskog sveta života' i krize evropskog čoveka i postmoderne prevaziđenosti, po Rortiju, obsolete ('zastarelih') filozofa kao Platon ili Aristotel" (*ibid.*, 6).

Šta nam autorka poručuje ovom rečenicom? Svakako je potrebno "kolegijalno i interdisciplinarno" govoriti o antičkim temama, ali "nije prilika" da izražavamo sumnje u to da je antika osnova "evropskog sveta života". Drugim rečima, potrebno je ljuljati "kolevku civilizacije" ali blago, sa mnogo nežnosti, da ona osciluje od fraze do fraze koje su dobro poznate i utemeljene u tradiciji naših disciplina. Ali neka se niko ne drzne da malo jače zaljulja i razbije slatke snove! A dokazivati da li su naša zemlja i kultura prožete antičkim elementima, e to čak nije ni potrebno.

Iako je (post)moderna paradigma, kako to zapaža i K. Maricki Gađanski, sa sobom donela unutarisciplinarna previranja po pitanju predmeta, metoda i interpretacije koja su umnogome promenila pogled na klasičnu grčku prošlost (za arheologiju v. Morris 1994; Shanks 1996; Olsen 2002; Бабић 2008; Джонсон 2008), njena percepcija u široj javnosti ostala je praktično nepromenjena u poslednjih nekoliko stoleća. Stoga je pitanje neprolazne aktuelnosti pomenutog narativa dužno svake pažnje. Konkretno pitanje koje ovaj rad postavlja, a koje figurira i u njegovom naslovu, je: kakva je slika grčke prošlosti koja je, kroz obrazovanje, ponuđena žiteljima Srbije?

Pri njegovom problematizovanju biće posmatrano više aspekata. S jedne strane će biti sagledan širi društveno-istorijski kontekst(i) u kojem nastaje pomenuti narativ. Važno je naglasiti da je uporedo sa stvaranjem ovog narativa došlo i do institucionalizacije većine akademskih disciplina. Pored arheologije, posebna pažnja biće posvećena i istoriji – koja u srpskom sistemu obrazovanja (sve do akademskog) ima apsolutni primat nad temama iz prošlosti.

S tim u vezi, u pokušaju da se utvrdi način na koji se percipira antička grčka prošlost u široj javnosti biće sprovedena kvantitativna i kvalitativna analiza udžbenika za prvi razred gimnazije kao maksimuma koji pruža (polu)obavezno javno obrazovanje u Republici Srbiji. Pri samoj analizi udžbenika biće

posmatrana dva aspekta koje treba da zadovolji nastava istorije: "spoljni – sazajni, obrazovni i onaj unutrašnji, nazovimo ga društveno podsvesni" (Stojanović 2000, 93). Ukazivanjem na materijalne greške, uz oslanjanje na nove rezultate arheoloških istraživanja biće pokušano unapređenje prvog, "sazajno-obrazovnog" aspekta. S druge strane, praćenje društveno podsvesnog aspekta ima za cilj da otkrije probleme koji postoje u komunikaciji ne samo sa širom zajednicom, već i unutar akademskih krugova (unutar same arheologije kao i između arheologa i istoričara).

Za sagledavanje ovog fenomena koristiću teorijski okvir koji je predložio francuski sociolog Pjer Burdije (Pierre Bourdieu). Koncept simboličkog kapitala osnova je na kojoj Burdije gradi svoju teoriju moći. On simboličku moć vidi kao "moć konstruisanja stvarnosti koja teži da ustanovi gnoseološki poređak" (Burdije 1977, 25). Određene klase ili delovi klase bore se za nametanje slike sveta koja najviše odgovara njihovim interesima, čime bi se ta dominacija pokazala prirodnom i/ili legitimnom. Ideološki učinak sastoji se upravo u nametanju političkih sistema klasifikacije prurušenih i legitimisanih filozofskim, religijskim i pravosudnim taksonomijama (*ibid.*, 26). U tom smislu, Burdije vidi uzajamno negativno dejstvo kulturnog i obrazovnog sistema u održavanju socijalne i kulturne nejednakosti.

Grčka – kraljica

Koreni prethodno opisanog odnosa prema antičkom nasleđu sežu do renesanse – vremena, kako se tada verovalo, opšteg *preporoda* antičke umetnosti i nauke. Međutim u tom trenutku ponovo je "otkrivena" samo rimska kultura, tek jedna od dve komponente koje se danas zaklanjaju iza zbirnog imena – *antika* (Peri 2000, 72).

S druge strane, interesovanje za klasičnu Grčku javlja se nekoliko vekova kasnije, tačnije tek u XVIII veku. U tom trenutku javljaju se nove ideje o tome šta sačinjava *evropejstvo* i koje I. Moris (Ian Morris) naziva *helenizmom* (Morris 1994, 11). Idealizacija antičke Grčke kao izvorišta evropske civilizacije započinje u vremenu političke napetosti izazvane poistovećivanjem Napoleonove Francuske sa drevnim Rimom, kao i teritorijalnih pretenzija Velike Britanije i Francuske prema Osmanskom carstvu (Morris 1994, 11; Dietler 2005, 37). Istovremeno, interesovanje za stare Grke bilo je naročito naglašeno u nemačkim državama u čemu Majkl Ditler (Michael Dietler) vidi želju Prusa da se suprotstave Rimom inspirisanoj Francuskoj (Dietler 2005, 37).

Upravo je u ovom vremenu, dugim i predanim radom jednog Nemca, Johana Joakima Vinkelmana (Johann Joachim Winckelmann), klasična Grčka postavljena na pijedestal na kome se, u dobroj meri, i danas nalazi. Vinkelmanova Grčka, oličena u petovekovnoj Atini, nije bila samo mesto na kome je do-

segnut vrhunac umetničkog stvaralaštva, već i čitavog kulturnog i političkog razvoja (Бабић 2008, 13-17). Oponašanje grčke kulture (ili bar onoga što je poimao pod *grčkom kulturom*) smatrao je moralnom obavezom koju su prihvatili mnogi predstavnici nemačke inteligencije kao što su Gete (Goethe), Šiller (Schiller) i Herder (Herder) (Shanks 1996, 56; Dietler 2005, 37; Бабић 2008, 16).

Pored obožavanja klasične Grčke u XVIII veku javlja se još jedan važan, kako kaže Alaida Asman (Aleida Assmann), u suštini nemački pronalazak i institucija – *obrazovanje* (Asman 2002, 9). Odnosno, tada se javlja nova, sekularna dimenzija ovog pojma (Андерсон 2003, 415 i dalje; Живојиновић 2010, 401-04). U Nemačkoj obrazovanje postaje institucija koja treba da bude sekularni naslednik religije (Asman 2002, 47-48). Osnove nemačkog, odnosno pruskog obrazovnog sistema postavio je Vilhelm fon Humbolt (Wilhelm von Humboldt), a u njegovom središtu, nimalo iznenađujuće, našla se klasična prošlost. Humboltov kurikulum je bio zasnovan na matematici, klasičnim jezicima i istoriji i trebalo je da obezbedi *opšte* obrazovanje. Njegov model klasičnih studija podrazumevao je sistem *gimnaziona* – institucija u kojima su se učenici obučavali u veštinama analize i tumačenja antičkih tekstova. Nakon savladavanja gradiva, karijere su gradili u školama, na univerzitetima te državnoj upravi. Do četvrte decenije XIX stoleća gimnazion je bio nužan preduslov za pristup univerzitetima, dok je sredinom veka znanje o klasičnoj prošlosti bilo normirano kao privilegija državne, ekonomske i kulturne elite (Dyson 2006, 121; Бабић 2008, 19). Svojom reformom pruskog obrazovnog sistema on istovremeno miri neke od ideja prosvetiteljstva i romantizma, čime dodatno učvršćuje postojeći narativ o superiornosti grčke kulture (Sorkin 1983, 55-73; Wertz 1993).

Nemački sistem je ubrzo stekao ugled i u drugim zemljama, važeći za najrigorozniji i najefikasniji. U njegovom okrilju antička prošlost se oblikuje prema zahtevima trenutka, a zatim povratno utiče na oblikovanje sadašnjice same. Širom Evrope, praktično od najranijeg detinjstva, buduće birokrate sretale su se sa klasičnom istorijom i kulturom. Učeći napamet ogromne odlomke iz dela Cicerona, Vergilija i/ili Homera, te usavršavajući poznavanje pravila latinske gramatike ovi mladi ljudi dobijali su organizacione okvire u koje su smeštali sva svoja kasnije stečena znanja i iskustva (Díaz-Andreu 2007, 43; Бабић 2008, 47-52).

Klasičnu prošlost svaka od država ovaploćavala je na svoj način, i to samo onaj deo te prošlosti koji je najviše odgovarao trenutnim potrebama. Međutim, ipak postoji i deo obožavanja koji bismo mogli nazvati *panevropskim*. Tokom narednog, XIX veka Evropljani su stvorili sliku o sebi kao o progresivnom činiocu svetske istorije, kako u prošlosti tako i u sadašnjosti; proisteklo je viđenje Evrope kao jedinstvenog entiteta u smislu zajedničkog kulturnog porekla, ali istovremeno podeljenog na pojedinačne nacije. Kako zaključuje Majkl

Šenks (Michael Shanks) unutrašnje nejedinstvo bilo je nadomešteno širim jedinstvom, pri čemu su političke podele viđene kao znak zdravlja, kao izraz evropskog individualizma (Shanks 1996, 85).

Moderno obrazovanje, a samim tim i njemu odgovarajuća recepcija antičke prošlosti među Srbe u najvećoj meri dospeva posredstvom Habzburške monarhije.² Prve srpske škole osnovane su krajem XVIII veka.³ Antička istorija u njima se predavala od samog osnivanja, prvo u okviru *Nauke o hrišćanstvu*, zatim u okviru posebnog predmeta *Biblijska istorija* i na kraju, sredinom XIX veka, kao deo *Opšte istorije*. Iako su škole bile srpske, veoma dugo, sve do 1843. godine nije bilo udžbenika na srpskom jeziku – te godine izlazi *Povest-nica Grčkog naroda* Konstantina Bojića. Ovaj udžbenik, kao i većina drugih tokom ovog veka nastao je na osnovu nemačkih uzora.⁴ U kontekstu ovog rada naročito je zanimljiv podatak da su pisci ovih udžbenika pratili rad onovremenih arheologa obogaćujući sadržaj svojih publikacija rezultatima najnovijih iskopavanja (Бошков 2007, 21-31). Važno je istaći i to da se u ovim školama, otvorenim tokom XIX veka, kao što je slučaj sa Srpskom pravoslavnom gimnazijom u Novom Sadu, poučavanje antičke istorije, osim u okviru matičnog predmeta, odvijalo i na časovima geografije, latinskog i grčkog jezika, retorike, pa čak i srpskog jezika. U jednom izveštaju pomenute škole nalazi se i spisak pismenih tema iz maternjeg jezika. Među njima su i "Odbrana Jelina od navale perziske u staro doba i ustanak Srba na Turke pod Karađorđem i Milošem u naše doba" ili "Rapsodi u Jelina i guslari u Srba" (Бошков 2009, 35). J. Mamula smatra da je u onovremenim okolnostima ovo bio jedan od načina da se učenici upoznaju sa srpskom istorijom, čak i ako je to podrazumevalo odstupanje od naučnog shvatanja srpske istorije (Мамула 1960, prema Бошков 2009, 35-36). Bilo kako bilo, nepun vek kasnije, slične teme našle su se i u naučnim delima mnogih proučavalaca antičke prošlosti, poput Miloša Đurića ili Milana Vudimira (Деретић 1989, 19; Леовац 1989; Флашар и Јелић 1998; Бабић 2008: 122-125).

² Razvitak školstva kod Srba u Habzburškoj monarhiji odvijao se u nekoliko razdoblja: (1) srpsko-slovensko (1690-1726), (2) rusko-slovensko (1726-1749) i (3) vreme prosvetiteljstva obeleženo terezijanskim i jozefinskim reformama (1749-1768). Rezultat ovih poslednjih su mnogobrojna akta kojima je uređeno obrazovanje pripadnika srpskog naroda poput *Ilirskog regulamenta* iz 1770, *Regulae directivae* i *Allgemeine Schulordnung*-a (1774), *Školskog ustava* (1776) ili *Rescriptuum declaratorum*-a (Гавриловић 1986, 350-51; Тимотијевић 2006, 70, 76-82; Нинковић 2011).

³ U pitanju su Učiteljska škola u Somboru (1778) i Gimnazija (1791) i Bogoslovija (1794) u Sremskim Karlovcima.

⁴ U isto vreme samo jedan udžbenik napisan je pod ruskim uticajem. O nemačkom uticaju najbolje govori činjenica da su neki od udžbenika u stvari samo prevodi nemačkih dela (detaljnije v. Бошков 2007, 21-31).

Narativ o neuporedivoj veličini klasične civilizacije krajem XIX veka uliven je i u temelje novouspostavljenih akademskih disciplina, a njihovi osnivači u našoj zemlji svoje visoko obrazovanje ponovo su, kao po pravilu, sticali na Zapadu, a najčešće upravo u Nemačkoj. Prva predavanja iz oblasti arheologije na beogradskoj Velikoj školi održao je Mihailo Valtrović 1881. godine. Valtrović, po vokaciji arhitekta svoje je akademsko znanje i zvanje sticao u Karlsruheu. Njegov kurikulum činila su predavanja iz *klasične* arheologije, dok je svoju katedru nazivao katedrom "klasične i hrišćanske Arheologije" (Srejević 1983, 17-19; Милинковић 1989, 128; 1998, 431-432). Posebnu pažnju pridavao je obrazovnom značaju klasičnog perioda i njegovim estetskim i etičkim vrednostima za tek oformljenu srpsku državu i njen kulturni razvoj. Njegov naslednik, Miloje Vasić, prvi školovani arheolog u Srbiji, akademski se usavršavao takođe u Nemačkoj, najpre u Berlinu, a zatim i u Minhenu (Srejević 1983, 20; Милинковић 1998, 434-435; Палавестра 2000, 17-18; Babić 2002; Бабић 2008, 128-132; Палавестра 2011, 582). Vasićev gotovo vinkelmanski odnos prema klasičnoj baštini možemo pratiti od samih začetaka njegove naučne delatnosti (v. Palavestra 2012). Preuzimajući nemački primer, ovi začetnici srpske arheologije nisu u potpunosti bili svesni svih implikacija koje je donosilo oponašanje moderne i odlično organizovane države i univerziteta (Babić 2002; Vasić 2009).

Antička Grčka u udžbeniku istorije

Srednjoškolsko obrazovanje poslednji je, svakako zvanični, stepenik u obrazovanju najvećeg dela populacije Republike Srbije. U nastavku ovog rada sledi analiza udžbenika za prvi razred gimnazije kao maksimuma koji pruža (polu)obavezno obrazovanje u našoj zemlji kada je reč o antičkoj grčkoj prošlosti. U pitanju je udžbenik čije su autorke Snežana Ferjančić i Tatjana Katić, objavljen 2009. u izdanju Zavoda za udžbenike.⁵

Pre nego što se posvetimo kvalitativnoj analizi gradiva dobro bi bilo osvetliti način organizacije udžbenika, odnosno koliki prostor je posvećen određenim oblastima. Ovaj udžbenik podeljen je na pet velikih celina. Pored uvodnog dela to su Praistorija, Stari Istok, Stara Grčka i Stari Rim. Praistoriji na koju otpada neuporedivo najveći deo ljudske prošlosti u ovom udžbeniku posvećeno je 25 strana, dok su društvima koja su podvedena pod zbirni naziv Stari Istok namenjene 32 strane. Staroj Grčkoj (uz helenistički period) posvećena je 81 stranica odnosno približno jedna trećina ukupnog gradiva, a istoriji Rima u okviru koje se nalaze i lekcije o hrišćanstvu i centralnom Balkanu pod rimskom vlašću, najviše, 92 strane. Dakle, već na samom početku susrećemo se sa svojevrsnim

⁵ Ферјанчић, Снежана и Татјана Катић. 2009. *Историја за I разред гимназије*. Београд: Завод за уџбенике.

evropocentrizmom. Istorija Evrope ovde je prikazana kao svetska istorija. Pri izboru kao da je korišćen Volfov⁶ recept – prema kome su u stvaranju kulture Starog sveta učestvovali samo Grci i Rimljani – pa je tako drevnim društvima Mesopotamije posvećeno 8 strana, Egipat je dobio 11, dok je Feničanima, Hebrejima, Hetitima i Persijancima zajedno posvećeno ukupno 6 strana.

U lekciji "Najstarija istorija Helade" određena je donja hronološka granica ovog perioda. Iako je teritorija Grčke bila naseljena još u praistoriji istorija Helade "počinje krajem III ili početkom II milenijuma pre n. e. doseljavanjem indoevropskih plemena koja su sebe nazivala Helenima, a Rimljani Grcima" (str. 74). Tradicionalna historiografija za početak istorije najčešće uzima pojavu pisma, no u ovom slučaju za razdvajanje praistorije i istorije bilo je dovoljno doseljavanje Indoevroljana.⁷

U istoj lekciji, u odeljku posvećenom minojskoj civilizaciji nailazimo i na pomen arheologije, odnosno njenog odnosa sa istorijom:

"Istorija minojskog Krita zasniva se pre svega na **arheološkim** izvorima. **Malo-brojni pisani izvori** ne mogu se koristiti jer pismo kojim su pisani – linearno pismo A – do danas **nije dešifrovano**" (str. 74, naglasio V. M.).

Navedeni citat, iz perspektive arheologa, zvuči obećavajuće, ali je nastavak lekcije prilično razočaravajući:

"Krit je u početku bio podeljen na više manjih, nezavisnih kraljevina koje su se međusobno sukobljavale. Sredinom II milenijuma pre n.e. one su ujedinjene pod vlašću grada Knososa. Borbe koje su vladari Knososa vodili protiv drugih kraljeva našle su odraz u mitu o Minosu. One se za prevlast na Kritu borio sa svojom braćom (Sarpedonom i Radamantom). Jednog je proterao sa ostrva, a drugog je zatočio u najudaljenijim krajevima. Pošto je tako postao gospodar Krita, Minos je za svoju prestonicu izabrao grad Knosos, na severnoj obali ostrva" (str. 74).

⁶ Fridrih August Volf (Friedrich August Wolf) je smatrao da su u stvaranju kulture Starog sveta učestvovali samo Grci i Rimljani jer su jedino oni, za razliku od "orijentalaca", imali "sopstvenu visoku intelektualnu kulturu". Po obrazovanju filolog, on kao kriterijum za svoje stavove uzima postojanje sopstvene književnosti, koja proističe iz cele nacije, a ne od dvorskih birokrata i računovođa. O "naučnosti" ovih kriterijuma dosta govori i privremeno odustajanje od istih ne bi li se Jevreji izbacili sa spiska. Njihova umetnost, prema Volfu, bila je neprivlačna za evropski ukus da bi zajedno sa grčkom i rimskom bila uključena u preteče evropske civilizacije (Marchand 1996, 20-21).

⁷ U svojoj, po mnogo čemu kontroverznoj studiji, *Crna Atena - afro-azijski koreni evropske civilizacije* Martin Bernal (Martin Bernal) (1987; 1991; 2006) *arijevskim* modelom naziva pogled na istoriju prema kome je "naježda" Indoevroljana, koji su se ka jugu Balkanskog poluostrva spuštali sa severa, označavala početak grčke (i čitave zapadne) istorije. Ovaj pogled na grčku istoriju Bernal pripisuje nemačkom polihistoru iz XIX veka - Karlu Otfridu Mileru (Karl Otfried Müller).

I pored uvoda u kome je pomenuta činjenica da za pomenuti period nema njemu savremenih pisanih izvora, odnosno da oni nisu dešifrovani, te pozivanja arheologije u pomoć iz navedenih redova ne vidimo ništa od obećanog. Pisani izvori (znatno kasniji!) ponovo imaju prednost, ili bolje, potpunu dominaciju. U dve rečenice junak mita postaje "istorijska ličnost", a mit istorijska istina. Slična situacija je i u redovima koji slede gorecitiranim. Jedini doprinos arheologije u ovoj lekciji svodi se na puke opise arhitektonskih elemenata Minosove palate u Knososu. U ovoj situaciji moguće je primetiti obrise devetnaestovekovne nauke o starini (*Altertumswissenschaft*) u kojoj je dominantna bila perspektiva klasičnih filologa i istoričara starog veka. U ovom odnosu snaga arheologiji je bilo namenjeno mesto jedne od "pomoćnih istorijskih nauka" ili, kako je to slikovito predstavio američki istoričar Ajvor Hjum (Ivor Hume), *deveruše istorije* (Snodgrass 1987, 37; Бабић 2008, 43).⁸

Slične probleme koje vidimo pri pregledu istorije minojskog Krita nalazimo i u predstavi Trojanskog rata. Ponovo, je linija razdvajanja između epske poezije i istorijskog narativa vrlo tanka i teško je uočiti gde jedno prestaje, a drugo počinje. U nastavku, u odgovoru na pitanje zbog čega su Ahajci napali Troju, srećemo elemente devetnaestovekovne slike sveta, odnosno njenog projektovanja u daleku prošlost. Motivi za napad, obaveštavaju nas autorke, bili su ekonomski razlozi:

"U XIII veku pre n.e. istočno Sredozemlje bilo je preplavljeno talasom seoba raznih naroda. Oni su u istoriji poznati pod nazivom 'Narodi s mora'. Zahvaljujući njihovom delovanju, ahajske **trgovačke** veze s istočnim obalama Sredozemnog mora počele su da opadaju. Ahajci su stoga bili prinuđeni da nađu **nova tržišta**. Napadom na Troju su, **možda**, pokušavali da prodru u severozapadni deo Male Azije" (str. 78, naglasio V. M.).

Zaista je zapanjujuća sličnost između motiva koji su u rat vodili Ahajce u drugom milenijumu stare ere i imperijalne sile s kraja drugog milenijuma nove ere u ponuđenoj interpretaciji. U tom smislu trebalo bi pomenuti sjajnu opasku M. Ditleira da "rad na arheologiji kolonizacije zahteva da prvo razumemo kolonizaciju arheologije" (Dietler 2005, 33). Pravdanje sopstvene imperijalne prakse njenim premeštanjem u daleku prošlost imalo je određenog smisla, recimo u Britaniji tokom XIX stoleća. Kakav je smisao takvog pregnuća u Srbiji XXI veka ostaje otvoreno pitanje.

⁸ Navedeni raspored moći uslovio je uloge koje je klasična arheologija mogla da ima, a koje se mogu podvesti pod tri glavne kategorije: (1) *Ilustrativna* - arheološki podaci, najčešće artefakti, korišćeni su kao ilustracije za interpretacije istoričara; (2) *Opravdavajuća* - rezultati arheoloških istraživanja prikupljeni su tako da služe kao potvrda onoga što piše u pisanim izvorima; (3) *Popunjavanje rupa* - rešavanju pitanja na koje odgovor nije bilo moguće naći u pisanim izvorima, pristupalo se kroz arheološka istraživanja (Halsall 1997, 802).

Upravo u odeljku posvećenom "velikoj kolonizaciji" ova praksa je naročito uočljiva. I liberalni kapitalizam našao je svoje utemeljenje i opravdanje u događajima širom Sredozemlja između VIII i VI veka stare ere:

"Helene su raznoliki razlozi podsticali da napuštaju svoju otadžbinu. Mnogi od njih tragali su za **plodnom zemljom**; stalni porast broja stanovnika u polisima dovodio je do oskudice obradive zemlje. Situacija se naročito pogoršavala u **sušnim godinama** (...) Na osnivanje kolonija uticali su i **ekonomski interesi**. Grčki trgovci su neprekidno tragali za **novim tržištima**, kao i izvorima sirovina i namirnica. Naseobina Naukratis, u delti Nila, nikla je kao uporište helenskih trgovaca u Egiptu. Osnivanje kolonije bilo je i dobar način da se jedan polis oslobodi nepoželjnih građana. (...) Grke je na selidbu u udaljene krajeve podsticala i radoznalost i **želja za pustolovinama i upoznavanjem drugih naroda i zemalja**" (str. 84-85, naglasio V. M.).

"Osnivanje kolonija bilo je značajno kako za same Grke, tako i za domoroce. Odnosi između njih bili su prijateljski i obostrano korisni. [...] Varvari su se preko kolonija upoznavali s grčkim jezikom, religijom i načinom života. Mnogi od njih su **primali grčke običaje i kulturu**. Taj proces se naziva **helenizacija**" (str. 85, naglasio V. M.).

Navođenje prenaseljenosti, nedostatka obradivog zemljišta i trgovačkih ambicija polisa u potrazi za metalima, hranom ili robovima kao motiva za kolonizaciju predstavlja grubo uopštavanje jedne veoma složene socijalne situacije (v. Snodgrass 1987, sa literaturom) i direktno je produkt modela koji podrazumeva dominantan položaj Grka u odnosu na varvare u svako doba i pod svim okolnostima. Svaki kontakt završavao bi se neizbežnim "civilizovanjem varvara". Drugim rečima, još jednom imamo očit primer, prenošenja kolonijalnih iskustava i praksi u daleku prošlost. U arheologiji se već duži niz godina, a posebno pod okriljem postkolonijalne teorije, ispituju ove pretpostavke (Gosden 2004; Hurst and Owen 2005; Бабић 2008, 39-54). Tako Kris Gosden (Chris Gosden) dovodi u pitanje i samu *grčkost* "grčkih kolonija" (Gosden 2004, 60-72), dok Staša Babić pitanjem "kolonija ili *apoikija*?" izvrsno problematizuje i drugi deo gorenavedene sintagme (Бабић 2008, 46-52).

Ova romantična slika videla je Istok kao detinjast, kao onog kome je potrebna zaštita. Time je evropski imperijalizam prikazan kao visoko moralna civilizatorska misija koja je bila dužnost Evropljana. Pokoravanje ostatka sveta od evropskih kolonijalnih sila viđeno je kao plemenit gest koji će samo ubrzati njihov neminovni napredak, a koji je legitimisan projektovanjem devetnaestovekovne situacije u sam "osvit evropske civilizacije" (Hobson 2004, 228-234; Said 2008).

Viđenje Grka kao radoznalog naroda željnog novih saznanja, pustolovina i upoznavanja novih krajeva pored toga što uopštavanje dovodi do krajnjih granica ukazuje na pozivanje na romantičarsku ideju *duha naroda/nacije* i *Zeitgeist*-a koji je u antici pripadao Grcima, dok je u XIX veku rezervisan za Nemce (Morris 1994, 18; Čelstali 2004, 66-68).

Zasebne lekcije posvećene su najvećim polisima antičke Grčke – Sparti i Atini. Sam izbor tema koje su tom prilikom tretirane vrlo je interesantan. U

lekciji o Sparti obrađeno je: "društveno uređenje Sparte", "državno uređenje Sparte", "spartansko vaspitanje" i "širenje spartanske države". Pored toga što sasvim pouzdano možemo da tvrdimo da su spartansko društvo činile i žene i deca, oni se u ovoj lekciji pojavljuju samo po jednom, i to u istom kontekstu – deca odnosno dečaci kao budući spartijati, i žene kao njihove dadilje. U delu posvećenom Atini govori se o: "ujedinjenju Atike", "društvenom uređenju Atine", "državnom uređenju Atine", "Drakonovim zakonima", "Solonovim reformama", "Pizistratovoj tiraniji" i "Klistenovom zakonodavstvu". Dakle, sva raskoš života ova dva polisa, u skladu sa tradicionalnim, tzv. *pozitivističkim* shvatanjem istorije, svedena je na političke, ustavne i vojne epizode (Gross 1976, 100; Čelstali 2004, 67; Том 2008, 144-45).

U delu posvećenom "religiji i likovnim umetnostima drevne Helade" možemo pročitati sledeće odlomke:

"Širom helenskog sveta stvarana su umetnička dela neizmerne vrednosti i **lepote**, koja su služila kao uzor potonjim generacijama umetnika. Stoga se može reći da su stari Grci postavili **temelje evropske umetnosti**" (str. 117, naglasio V. M.);

a u onom koji govori o "književnosti i naučnim dostignućima starih Helena":

"Stari Grci su bili narod **živog duha**, željan novih znanja i otkrića. Iz njihovog interesovanja za svet koji ih je okruživao, za ljude, za njihovo ponašanje, shvatanja i život, izrodile su se nauke. Naučna saznanja helenskog sveta, od istorije i filozofije do fizike i matematike, predstavljaju temelje na kojima počivaju moderne prirodne i društvene nauke" (str. 126, naglasio V. M.).

Potvrdu da je afirmacija grčke umetnosti postignuta selektivnim pogledom na stvari možemo pročitati u redovima o vajarstvu. Tu se kaže da su prva dela grčkih vajara kurosi i kore koji deluju ukočeno, jer Heleni u najstarije vreme nisu znali kako da predstave ljudsko telo u pokretu (str. 22). "Diskretno" se prećutkuje činjenica da su Grci monumentalnu kamenu plastiku preuzeli od Egipćana (Boardman 1978; 1985, 54-58; Janson 1987, 81-84) i da je to razlog "ukočenosti" arhajskih kora i kurosa. Možda upravo zbog toga što je potpuno neprihvatljivo da baš ona oblast umetnosti u kojoj su Grci ostvarili nedostižne rezultate ima korene u jednoj "istočnjačkoj" kulturi.

Kao što smo videli, u udžbenicima istorije, delimično i zbog njihovog svedenog oblika, celokupni život svodi se na događaje koji pripadaju sferi političkog oličene u ratovima, ustancima, revolucijama i onima koji su nosioci tih događaja – "velikim istorijskim ličnostima", što za posledicu ima apsolutizovanje političke moći (Stojanović 2000, 95). Ni pri prikazu umetnosti ne odstupaju od ovog obrasca. Svi najveći akteri i dostignuća na polju umetnosti (Herodot, Fidija, Partenon...) morali su biti predstavljeni u direktnoj vezi sa najvećom političkom ličnošću "zlatnog veka" – Periklom.

Zaključak

Na samom kraju još jednom će biti postavljena ona pitanja, grupišući se oko kojih nastaje ovaj tekst. Krenimo redom: dakle, kakva se slika o antičkoj Grčkoj prošlosti kroz predakademske obrazovanje nudi građanima Republike Srbije? Upoznavanje sa osnovama narativa nastalog tokom XVIII i XIX stoleća daje nam mogućnost da kažemo da prikaz grčke prošlosti odgovara slici koja je nastala u navedenom vremenskom okviru. To možemo primetiti kako po samom izboru tema, tako i po načinu na koji su one tretirane. Celokupna prošlost ovog perioda svedena je na događaje iz političke, ustavne i vojne sfere. U navedenim događajima figuriraju takozvane "velike istorijske ličnosti", koje su, kao po pravilu, uglavnom muškarci. Ovim sužavanjem rodnog diverziteta dolazi se do vrlo interesantne pozicije. Naime, nije li paradoksalno to što u knjizi namenjenoj pre svega deci, što udžbenici na kraju krajeva i jesu, gotovo nema pomena dece?

Ipak svako pravilo ima i svoj izuzetak. U slučaju klasične prošlosti izuzetak predstavlja umetnost – koja je uspela da se uglati među narative o političkim i vojnim događajima. Međutim, ni u ovom slučaju se ne odstupa od devetnaestovekovnog pogleda. U sveobuhvatnoj i iscrpoj studiji prijema antičke baštine u modernom svetu, Nevil Morli (Neville Morley), ukazuje na posebno topao prijem na koji je naišla klasična umetnost. Naime, moderno doba kao dete prosvetiteljstva, i s apsolutnom verom u progres, priznavalo je antičke uzore, ali i smatralo da ih je u mnogo čemu prevazišlo. Tačnije, da ih je prevazišlo u svemu osim u umetnosti. Isticanjem i ponavljanjem stavova o grčkim evropskim temeljima u dvema lekcijama o umetnosti i nauci autorke slede stavove velikih mislilaca, ali i filhelena, XVIII i XIX stoleća poput Hegela, Wagnera (Wagner) ili Šilera (Morley 2009, 89, 117). Dakle, Grčka je i dalje neupitna i neporeciva, vrelo evropske civilizacije kome pristupamo i na kome se opijamo bez ikakvog kritičkog osvrta. Mesto nastanka svekolike mudrosti, neprolazne umetnosti i moralnih pouka koji se moraju, milom ili silom, slediti širom ekumene.

Problematizacijom ove teme ni na koji način ne želim da umanjim značaj grčke prošlosti u korist afirmisanja neke druge, internacionalne ili nacionalne prošlosti. Rečima Sali Hamfriz (Sally Humphreys): "zamena jednog jednodimenzionalnog čitanja drugom jednodimenzionalnom perspektivom donosi malo novog" (Humphreys 2002).

Udžbenici istorije javnost ne informišu samo o ljudskoj prošlosti. Monopolum koji, u do-akademske obrazovanju, imaju nad navedenim temama oni, između ostalog, obaveštavaju javnost i o arheologiji. I pored uvodnih, ispostaviće se, deklarativnih izjava ("samostalna je nauka, od izuzetnog značaja za istoriju" ...) arheologija nema bolje mesto od jedne deveruše. Ona služi da ponudi opise arhitektonskih elemenata, ali ne i interpretaciju; da slikama artefa-

kata dekoriše apsolutno dominantnu historiografsku naraciju. Metafora deveruše, pored toga što ukazuje na podređenost, prikladna je iz najmanje još jednog razloga – zbog vela romantike kojim je prekrivena arheologija prikazana u našem udžbeniku. Odlomcima iz romansiranih biografija⁹, arheolozi se prikazuju kao romantični zanesenjaci čiji se rezultati neobavezno mogu, ali i apsolutno ne moraju uvažiti. Dakle, parafrazirajući misao Igora Bogdanovića izrečenu jednom drugom, za nijansu drugačijom, prilikom mogli bismo reći da je javnost obavještena o arheologiji, ali iz potpuno pogrešnih izvora (prema Babić 2002).

Na kraju ostaje pitanje čiji pokušaj odgonetanja prevazilazi granice ovog rada. Koji su razlozi za prezentovanu sliku o antičkoj grčkoj prošlosti?

Mogli bismo da kažemo da je razvoj odnosa prema antičkoj Grčkoj koji udžbenici projektuju tekao u dve faze. Prva faza, koju bismo nazvali *fazom institucionalizacije* karakteriše se po svojevrsnom *preuzimanju bez razumevanja*. U trenutku kada dolazi do preuzimanja nemačkog narativa taj narativ je u samoj Nemačkoj u dobroj meri već odbačen (Morris 1994, 19; Asman 2002, 81-91). Odnosno, dolazi do preuzimanja konzervativnog, elitističkog narativa, ali bez potpune svesti o ideološkom bremenu koje ga opterećuje.

Posle ove, usledila je faza koja nažalost i dalje traje i u kojoj dolazi do nečega što bismo mogli nazvati *korišćenje bez udubljivanja*. Nakon što je elita u našoj sredini usvojila pomenuti narativ, dolazi do, kako je to Burdije svojom analizom pokazao, njegovog neprekidnog reprodukovanja, iz generacije u generaciju, kroz obrazovni sistem. Kao posledicu toga u današnjim udžbenicima istorije u Srbiji susrećemo gotovo savršeno očuvane primere evropocentričnih teorijskih koncepata XIX veka.

Ukoliko se vratimo na Zbornik sa početka i naslov Ksenije Maricki Gađanski zaključak bi mogao da bude da su "temelji naše evropske kuće" u stvari tuđi temelji, a s obzirom na to da je kuća naša, usled bilo kakvog jačeg potresa, zbog nekompatibilnosti neminovno dolazi do iskakanja iz tih temelja. Konačno razrešenje ove krize mogla bi da ponudi prava interdisciplinarna, otvorena debata o svim pomenutim pitanjima.

⁹ Reč je o sledećem odlomku: "U toku arheoloških istraživanja u Miken, Šliman je u jednom grobu otkrio tri grčka ratnika čija su lica bila prekrivena posmrtnim maskama od zlata. Na grudima su nosili zlatne oklope, a oko njihovih tela bilo je položeno bogato ukrašeno oružje. Lobanje dvojice ratnika su se raspale odmah po skidanju maski, dok je treća ostala čitava. **Sa suzama u očima, Šliman je klekao na zemlju i poljubio masku. Potom je grčkom kralju poslao telegram: Pogledao sam u Agamemnonovo lice**" (str. 77, naglasio V. M.).

Literatura

- Asman, Alaida. 2002. *Rad na nacionalnom pamćenju*. Beograd: XX vek.
- Babić, Staša. 2002. "Still innocent after all these years? – Sketches for a social history of archaeology in Serbia". In *Archäologien Europas: Geschichte, Methoden und Theorien/Archeologies of Europe: History, Methods and Theories*, eds. Peter F. Biehl, Alexander Gramsch and Arkadiusz Marciniak, 309-322. Tübinger Archäologische Taschenbücher 3. Münster: Waxmann.
- Babić, Staša. 2011. Čemu još istorija arheologije? *Етноантрополошки проблеми* 6/3 (н. с.), 565-577.
- Bernal, Martin. 1987. *Black Athena: The Afroasiatic Roots of Classical Civilization*. Piscataway, NJ: Rutgers University Press.
- Bernal, Martin. 1991. *Black Athena: The Afro-Asiatic Roots of Classical Civilization: The Archaeological and Documentary Evidence*, Vol. 2. Piscataway, NJ: Rutgers University Press.
- Bernal, Martin. 2006. *Black Athena: The Afroasiatic Roots of Classical Civilization, Volume III: The Linguistic Evidence*. Piscataway, NJ: Rutgers University Press.
- Boardman, John. 1978. *Greek Sculpture. The Archaic Period, a handbook*. New York: Oxford University Press.
- Boardman, John. 1985. *Greek Art*. London: Themes and Hudson.
- Burdije, Pjer. 1977. Simbolička moć. *Kultura*, br. 38 (1977): 23-30.
- Čelstali, Knut. 2004. *Prošlost nije više što je nekad bila*. Beograd: Geopoetika.
- Díaz-Andreu, Margarita. 2007. *A World History of Nineteenth-Century Archaeology: Nationalism, Colonialism and the Past*. Oxford: Oxford University Press.
- Dietler, Michael. 2005. "The archaeology of Colonization and the Colonization of archaeology – Theoretical Challenges from an Ancient Mediterranean Colonial Encounter". In *The Archaeology of Colonial Encounters – Comparative Perspectives*, ed. Gil J. Stein, 33-68. Santa Fe: School of American Research Press.
- Dyson, Stephen L. 2006. *In pursuit of Ancient Pasts: A History of Classical Archaeology in the Nineteenth and Twentieth Centuries*. New Haven: Yale University Press.
- Goldhill, Simon. 2005. *Love, Sex & Tragedy: Why Classics Matters*. London: John Murray.
- Gosden, Chris. 2004. *Archaeology and Colonialism – Cultural contacts from 5000 BC to the Present*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gross, Mirjana. 1976. *Historijska znanost: razvoj, oblik, smjerovi*. Zagreb: Institut za hrvatsku povijest.
- Halsall, Guy. 1997. "Archaeology and Historiography". In *Companion to Historiography*, ed. Michael Bentley, 788-810. London: Routledge.
- Hobson, John M. 2004. *Eastern Origins of Western Civilization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Humphreys, Sally C. 2002. "Classics and Colonialism: towards an erotics of the discipline". In *Disciplining Classics*, ed. Glenn W. Most, 207-51. Göttingen: Vandenhoeck and Ruprecht. (Dostupno na srpskom jeziku u prevodu S. Babić u Babić, Staša. 2007. *Antropologija antike: priručnik za kurs Klasična arheologija i antropologija*. Beograd: Filozofski fakultet.

- Hurst, Henry and Sara Owen (eds). 2005. *Ancient Colonizations: Analogy, Similarity and Difference*. London: Duckworth.
- Janson, Horst W. 1987. *Istorija umetnosti*. Beograd: Prosveta.
- Marchand, Suzanne. 1996. *Down from Olympus: Archaeology and Philhellenism in Germany 1750-1970*. Princeton: Princeton University Press.
- Morley, Neville. 2009. *Antiquity and Modernity*. Malden: Wiley – Blackwell.
- Morris, Ian. 1994. "Archaeologies of Greece". In *Classical Greece: Ancient Histories and Modern Archaeologies*, ed. Ian Morris, 1-47. Cambridge: Cambridge University Press.
- Olsen, Bjornar. 2002. *Od predmeta do teksta: teorijske perspektive arheoloških istraživanja*. Beograd: Geopoetika.
- Palavestra, Aleksandar. 2012. Vasić pre Vinče (1900-1908). *Etnoantropološki problemi* 7/3:
- Peri, Marvin. 2000. *Intelektualna istorija Evrope*. Beograd: Clio.
- Said, Edward. 2008. *Orijentalizam*. Beograd: XX vek.
- Snodgrass, Anthony. M. 1987. *An Archaeology of Greece: The Present State and Future Scope of the Discipline*. Berkeley: University of California Press.
- Sorkin, David. 1983. The Theory and Practice of Self-Formation (Bildung), 1791-1810. *Journal of The History of Ideas*, Vol. 44, No. 1 (Jan-Mar., 1983): 55-73.
- Stojanović, Dubravka. 2000. "Udžbenici istorije kao ogledalo vremena". U *Uvod u mirovne studije*, ur. Dragan Popadić, 93-122. Beograd: Grupa Most.
- Shanks, Michael. 1996. *Classical Archaeology of Greece – Experiences of the Discipline*. London: Routledge.
- Vasić, Rastko. 2009. "Klasična arheologija u Srbiji". U *Antički svet, evropska i srpska nauka*, ur. Rastko Vasić, Ифигенија Драганић и Ксенија Марицки Гађански, 39-49. Beograd: Друштво за античке студије Србије – Службени гласник.
- Wertz, Marianna. 1993. Wilhelm Von Humboldt's Classical Education Curriculum. *The American Almanac*, 15.03.93.

* * *

- Андерсон, Метју С. 2003. *Европа у осамнаестом веку 1713-1789*. Београд: Клио.
- Бабић, Сташа. 2008. *Грци и други. Античка перцепција и перцепција антике*. Београд: Клио.
- Бошков, Светозар. 2007. "Удџбеници античке историје у српским школама у 19. веку". У *Антика и савремени свет*, ур. Ксенија Марицки Гађански, 21-32. Београд: Друштво за античке студије Србије – Архив Срема.
- Бошков, Светозар. 2009. "Настава античке историје у Новосадској гимназији током 19. века". У *Антички свет, европска и српска наука*, ур. Растко Васић, Ифигенија Драганић и Ксенија Марицки Гађански, 30-38. Београд: Друштво за античке студије Србије – Службени гласник.
- Гавриловић, Никола. 1986. "Школство код Срба у Хабсбуршкој мохархији". У *Историја српског народа*, књига IV, том II, ур. Славко Гавриловић, 350-62. Београд: Српска књижевна задруга.

- Деретић, Јован. 1989. "Класична традиција у српској књижевности". У *Античке студије код Срба*, ур. Миодраг Стојановић, 13-20. Београд: Балканолошки институт САНУ.
- Живојиновић, Драгољуб Р. 2010. *Успон Европе (1450-1789)*. Београд: Завод за уџбенике.
- Леовац, Славко. 1989. "Хеленист Милош Ђурић". У *Античке студије код Срба*, ур. Миодраг Стојановић, 95-108. Београд: Балканолошки институт САНУ.
- Мамула, Јован. 1960. "Настава историје у новосадској гимназији". У *Новосадска гимназија (1810-1960)*, ур. Петар Адамовић. Нови Сад: Одбор за прославу 150-годишњице.
- Марицки Гађански, Ксенија. 2007. "Уводна реч: темељи наше европске куће". У *Антика и савремени свет*, ур. Ксенија Марицки Гађански, 5-7. Београд: Друштво за античке студије Србије – Архив Срема.
- Милинковић, Михаило. 1989. Ка историјату наставе археологије на Филозофском факултету у Београду – поводом 150-те годишњице Филозофског факултета, *Гласник САД* 5: 124-138.
- Милинковић, Михаило. 1998. "Одељење за археологију". У *Филозофски факултет, 1838-1998*, ур. Раде Михаљчић, 425-440. Београд: Филозофски факултет.
- Нинковић, Ненад. 2011. Реформа српског школства у Хабзбуршкој монархији 1769-1777. *Истраживања* 22: 167-83.
- Палавестра, Александар. 2000. Археологија у Балканском институту. *Balkanica XXX-XXXI*: 15-24.
- Палавестра, А. 2005. "Добросуседско немешање. Српска археологија и етнологија". У *Етнологија и антропологија: стање и перспективе, Зборник Етнографског института САНУ 21*, ур. Љиљана Гавриловић, 87-94, Београд: Етнографски институт САНУ.
- Палавестра, Александар. 2011. У служби континуитета. Етно-археологија у Србији. *Етноантрополошки проблеми* 6/3 (н. с.): 579-594.
- Срејовић, Драгослав. 1983. "Археологија на Великој школи и Универзитету у Београду". У *Споменица Српског археолошког друштва, 1883-1983*, ур. Никола Тасић, 17-25. Београд: Српско археолошко друштво.
- Тимотијевић, Мирослав. 2006. *Рађање модерне приватности – приватни живот Срба у Хабзбуршкој монархији од краја 17. до почетка 19. века*. Београд: Сlio.
- Тош, Џон. 2008. *У трагању за историјом*. Београд: Сlio.
- Флашар, Мирон и Војислав Јелић. 1998. "Катедра за класичну филологију". У *Филозофски факултет, 1838-1998*, ур. Раде Михаљчић, 511-540. Београд: Филозофски факултет.
- Џонсон, Метју. 2008. *Археолошка теорија*. Београд: Сlio.

Vladimir V. Mihajlović

Institute for Balkan Studies SASA, Belgrade

Relata refero. Perception of the Ancient Greek Past in the
Contemporary Education in Serbia

From the end of the 18th century, along with the modern educational system, the reception of the ancient Greek culture arrived to Serbia. This image of the classical past was heavily influenced by the wider social and political circumstances of the time. Along with the organizational and pedagogical principles, the pioneers of education and the founders of academic disciplines among the Serbs took over the Western narrative on Classical Greece, unintentionally including its ideological foundation. After this so-called "phase of institutionalization", continuous reproduction of this narrative took place through the educational system. The consequence is that in the contemporary Serbian education the examples of the 19th century theoretical concepts are almost perfectly preserved.

Key words: ancient Greece, education, textbooks, classical archaeology, classical reception

Relata refero. Perception du passé grec antique dans
l'enseignement serbe contemporain

Depuis la fin du XVIIIe siècle, l'avènement d'une éducation moderne chez les Serbes entraîne aussi la réception occidentale de la culture antique. Cette image du passé classique était sous une forte influence des circonstances sociales et surtout politiques plus amples de ce temps-là. Reprenant (avec les bases organisationnelles et pédagogiques) le récit occidental sur la Grèce classique, les pionniers de l'enseignement aussi bien que les fondateurs des disciplines académiques chez les Serbes reprenaient inconsciemment la trame narrative de ce récit. Après cette phase que l'on peut appeler "phase d'institutionnalisation", le système d'éducation se met à reproduire continuellement ce récit. C'est pourquoi dans l'enseignement serbe contemporain, nous rencontrons des exemples presque entièrement conservés de concepts théoriques des XVIIIe et XIXe siècles.

Mots clés: Grèce antique, enseignement, manuels, archéologie classique, histoire de la discipline

Primljeno / Received: 01. 06. 2012.

Prihvaćeno / Accepted for publication: 10. 07. 2012.